UZLUKSIZ TA’LIMNING NAZARIY-METODIK ASOSLARI VA XALQARO TAJRIBA

Niyozova Gulnoza Baxtiyor qizi
Guliston davlat pedagogika institute Maktabgacha ta’lim kafedrasi o‘qituvchisi
Abdusalomova Shahnoza
Guliston davlat pedagogika institute Maktabgacha ta’lim kafedra talabasi

Annotatsiya: Maqolada uzluksiz ta’limning nazariy-metodik asoslari va xalqaro tajribalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda ta’lim nazariyasi va metodik yondashuvlar

asosida uzluksiz ta’limning samarali shakllari va rivojlanish yo‘nalishlari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, uzluksiz ta’limni isloh qilish yo'nalishlari bo‘yicha tavsiyalar taqdim etilgan. Natijalar ta’lim sohasida nazariy bilimlarni chuqurlashtirish va tizimni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Uzluksiz ta’lim, yo'nalishlari, metodologik asos, integratsiya, kadrlar, Xalqaro tajriba, kasbiy o‘sish, nazariy asoslar

Аннотация: В статье анализируются теоретико-методологические основы непрерывного образования и международный опыт в этой области. В исследовании рассматриваются эффективные формы и направления развития непрерывного образования на основе теории образования и методологических подходов. Также представлены рекомендации по реформированию системы непрерывного образования. Результаты исследования способствуют углублению теоретических знаний в сфере образования и совершенствованию системы непрерывного образования.

Ключевые слова: Непрерывное образование, направления, методологическая основа, интеграция, кадры, международный опыт, профессиональный рост, теоретические

Abstract: The article analyzes the theoretical and methodological foundations of continuous education and international experience in this field. The study examines effective forms and development directions of continuous education based on educational theory and methodological approaches. Recommendations for reforming the continuous education system are also provided. The findings contribute to deepening theoretical knowledge in the field of education and improving the continuous education system.

Keywords: Continuous education, directions, methodological basis, integration, personnel, international experience, professional development, theoretical foundations

Globallashuv jarayonlari chuqurlashib borayotgan hozirgi davrda ta’lim tizimining uzluksizligi, moslashuvchanligi va innovatsion yondashuvlarga tayanganligi mamlakatlarning raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omillardan biriga aylanmoqda. Uzluksiz ta’lim shaxsning butun hayoti davomida bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini muntazam rivojlantirish imkonini beruvchi murakkab ijtimoiy-pedagogik tizim hisoblanadi. Jahonning yetakchi ta’lim tizimlariga nazar tashlar ekanmiz, ular uzluksiz ta’limning o‘ziga xos modellarini shakllantirgan bo‘lib, bunda ta’lim bosqichlari o‘rtasidagi integratsiya, raqamli texnologiyalarni joriy etish, malaka talablari va mehnat bozori ehtiyojlari o‘rtasidagi uyg‘unlik asosiy mezon sifatida namoyon bo‘ladi.

Xalqaro tajribalar shuni ko‘rsatadiki, XXI asrda ta’lim tizimining muvaffaqiyati innovatsion yondashuvlar, transformatsion boshqaruv, ta’lim muhitining raqamlashtirilishi, pedagoglarning malakasini muntazam yangilab borish, shuningdek, ta’lim oluvchilarning shaxsiy rivojlanish trayektoriyalarini yaratish kabi omillar bilan bevosita bog‘liq. O‘z navbatida, O‘zbekiston ta’lim tizimida ham so‘nggi yillarda

uzluksiz ta’limni modernizatsiya qilish, xalqaro standartlarga moslashtirish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga qaratilgan tub islohotlar amalga oshirilmoqda.

Mazkur maqolada uzluksiz ta’limning mazmun-mohiyati, dunyo mamlakatlaridagi ilg‘or tajribalar, innovatsion ta’lim texnologiyalarining joriy etilishi hamda transformatsiya jarayonlari tahlil qilinadi. Shuningdek, O‘zbekiston ta’lim tizimida uzluksiz ta’limni rivojlantirishning istiqbollari ilmiy-nazariy asosda ko‘rib chiqiladi. Zamonaviy dunyo tez o‘zgaruvchan va bilimlar, texnologiyalar doimiy yangilanib boradigan bir davrda yashamoqda. Shu sababli, shaxsning kasbiy va shaxsiy rivojlanishi uchun uzluksiz ta’lim tizimi muhim vosita sifatida e’tirof etilgan. Ta’limning bu shakli nafaqat maktab yoki oliy ta’lim bilan cheklanib qolmay, hayot davomida malaka oshirish, qayta tayyorlash va mustaqil o‘qish jarayonlarini ham o‘z ichiga oladi

Uzluksiz ta’lim - bu ta’lim tizimining birligi va yaxlitligi, shaxsning o'zini o'zi tarbiyalashi va har tomonlama rivojlanishi uchun shart-sharoitlarni yaratish, fuqarolarning ta’lim olish huquqini amalga oshirishni kafolatlaydigan, umumiy ta’lim, kasbiy ta’lim va kasbiy ta’lim olish imkoniyatini ta'minlaydigan turli bosqichlar va darajadagi izchil, muvofiqlashtirilgan, tabaqalashtirilgan ta’lim dasturlari to'plami bilan ta’minlangan hayot davomida ta’lim. kelishilgan shartlar. [2:55]

Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligining uzluksiz ta’lim kontseptsiyasini asos qilib olgan holda va A.D.Ishkovning nuqtai nazarini baham ko‘rgan holda, biz uzluksiz ta’limning mohiyatini insonning butun hayoti davomida umumiy va shaxsiy ta’lim, ijtimoiy va kasbiy tayyorgarlik darajasini saqlab qolish maqsadida bilim, ko‘nikma va malakalarni maqsadli egallashi va o‘zlashtirishi sifatida tushunishga e’tibor qaratamiz. Hayoti davomida ta’lim olish bu, bizning fikrimizcha, yuqorida ko'rib chiqilgan "uzluksiz ta’lim" tushunchalarining eng kengi bo'lib, yuqoridagi yondashuvlarga xos bo'lgan barcha qarama-qarshiliklar va kesishmalarni olib tashlaydi.

Uzluksiz kasbiy ta’lim tizimini rivojlantirishning jahon va ichki tendentsiyalari tahlili shuni ko‘rsatadiki, G‘arb tadqiqotchilarining ma’lumotlariga ko‘ra, har yili jahon iqtisodiyotida 500 dan ortiq eski kasblar yo‘qolib, 600 dan ortiq yangi kasblar paydo bo‘ladi. Ilgari oliy ta’lim 20-25 yillik amaliy ish uchun yetarli bo‘lgan bo‘lsa, bugungi kunda YUNESKO ekspertlarining fikricha, uning samaradorligining optimal davri 5-7 yil, fan-texnika taraqqiyotini belgilovchi tarmoqlarda esa 2-3 yilni tashkil etadi. Binobarin, ko'p yillar oldin ta’lim olgan va o'z ta’lim darajasida ishlamagan mutaxassislar umidsiz ravishda kasbiy jihatdan eskirgan.Bu tabiiyki, bugungi kunda rivojlanayotgan uzluksiz kasbiy ta’lim tizimi aholining uzluksiz ta’lim tizimida o'zining munosib o'rnini egallashi, ularning ma'naviy va kasbiy rivojlanishining turli bosqichlarida shaxslarning ehtiyojlarini qondirishi, mintaqalarning ijtimoiy va iqtisodiy tuzilmalari talablariga javob berishi kerak degan xulosaga olib keladi [3:24].

Uzluksiz ta’lim - o‘zaro mantiqiy izchillik asosida bog‘langan hamda soddadan murakkabga qarab rivojlanib boruvchi va birbirini taqozo etuvchi bosqichlardan iborat yaxlit ta’lim tizimi.O‘zbekiston Respublikasida kadrlar tayyorlash tizimining asosi, ta’lim sohasida davlat siyosatining asosiy tamoyillaridan biri. 1997-yil 29 avgustda qabul qilingan "Ta’lim to‘g‘risida"gi O‘zbekiston Respublikasi qonuni va

Kadrlar tayyorlash milliy dasturida alohida tamoyil sifatida qayd etilgan. Uzluksiz ta’lim milliy modelning asosiy tarkibiy kismlaridan biri, O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta’minlovchi, shaxs, jamiyat va davlatning iqtisodiy, ijtimoiy, ilmiytexnikaviy va madaniy ehtiyojlarini qondiruvchi ustuvor sohadir. Uzluksiz ta’lim ijodkor, ijtimoiy faol, ma’naviy boy shaxs shakllanishi va yuqori malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlash uchun zarur shartsharoitlar yaratadi. Uzluksiz ta’lim tizimining faoliyat olib borishi davlat ta’lim standartlari asosida, turli darajalardagi ta’lim dasturlarining izchilligi asosida ta’minlanadi va maktabgacha ta’lim, umumiy o‘rta ta’lim, o‘rta maxsus, kasbhunar ta’limi, oliy ta’lim, oliy o‘quv yurtidan keyingi ta’lim, kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash, maktabdan tashqari ta’limni o‘z ichiga oladi.

Uzluksiz ta’lim kadrlar tayyorlash tizimining asosiy, O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlovchi, shaxs, jamiyat va davlatning iqtisodiy, ijtimoiy, ilmiy-texnikaviy va madaniy ehtiyojlarini qondiruvchi ustuvor sohadir.

Uzluksiz ta’lim ijodkor, ijtimoiy faol, ma'naviy boy shaxs shakllanishi va yuqori malakasini raqobatbardosh kadrlar ildam tayyorlanishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratadi. [1:59]

Mavjud ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, uzluksiz ta’lim shaxsning kasbiy o‘sishi, jamiyatdagi ijtimoiy moslashuvi va shaxsiy o‘zini rivojlantirishida muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon nafaqat formal ta’limni, balki informal va norasmiy ta’lim shakllarini ham qamrab oladi, masalan, onlayn kurslar, seminarlar, treninglar, mentorlik va amaliy tajriba orqali o‘qish.

Hozirgi kun ta’lim tizimini modernizatsiya qilish davr talabi bo‘lib turgan bir sharoitda, ilmiy axborot hajmini kundan kunga jadal su'ratlar bilan oshib borishi, ayniqsa, umumta’lim maktabida ta’limning chegaralanganligi, unda o'qitilayotgan fanlar mazmunini qisqartirish imkoniyatlarining kamligi mazkur jarayonni amalga oshirishni murakkablashtirmoqda.

Uzluksiz ta’limning isloh qilish yo'nalishlari. Uzluksiz ta’lim sohasidagi islohotlar quyidagilarni nazarda tutadi:

- ta’lim tizimining kadrlar salohiyatini tubdan yaxshilash, tarbiyachi, o‘qituvchi, muallim va ilmiy xodimining kasbiy nufuzini oshirish;
- davlat va nodavlat ta’lim tashkilotlarining har xil turlarini rivojlantirish;
- ta’lim tizimini tarkibiy jihatdan qayta qurish, ta’lim, fan, texnika va texnologiyaning, iqtisodiyot va madaniyatning jahonning miqyosidagi zamonaviy yutuqlarini hisobga olgan holda talim va kasb-hunar ta’lim dasturlarini tubdan o‘zgartirish;
- majburiy umumiy o‘rta ta’kimdan o‘rta maxsus, kaab-hunar ta’limitations o‘tishni ta'minlash;
- ilg'or texnologiyalarni keng o‘zlashtirish, iqtisodiyotdagi tarkibiy o‘zgarishlar, chet el investitsiyalari ko‘lamlarining kengayishishi, tadbirkorlik, kichik va xususiy biznesni rivojlantirish bilan bog‘liq yangi kasb-hunar va mutaxassisliklar bo‘yicha kadrlar, shu jumladan, boshqaruv tizimini kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish;

- milliy mustaqillik prinsiplari va xalqning boy intellektual merosi hamda umumbashariy qadriyatlarning ustuvorligi asosida ta’limning barcha darajalari va bo‘g‘inlarida ta’lim oluvchilarning ma'naviy va axloqiy fazilatlarini rivojlantirish;
- ta’limni boshqarish tizimini takomillashtirish, jamoat boshqaruvi shakllarini rivojlantirish, ta’lim muassasalarini mintaqalashtirish;
- ta’lim olishda, shuningdek, bolalar va yoshlarim ma'naviy-axloqiy, intellektual va jismoniy jihatdan tarbiyalashda oila, ota-onalar, jamoat tashkilotlari, mahallalar, xayriya va xalqaro fondlarning rolini kuchaytirish yuzasidan chora-tadbirlar ishlab chiqish hamda ularni amalga oshirish;
- ta’lim jarayoni va kadrlar tayyorlash sifatida xolis baho berish tizimini yaratish va joriy etish;
- ta’lim tizimini moliyaviy, moddiy-texnika va boshqa tarzdagi resurrection bilan ta'minlash mexanizmlarini shakllantirish;
- uzluksiz ta’limning fan ishlab chiqarish bilan integratsiyalashtirishning puxta mexanizmlarini ishlab chiqish va joriy etish;
- ta’lim va ilm-fan bilan bog'liq chet el hamda xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish va rivojlantirish;
- tub yerli millatga mansub bo'lmagan shaxslar zich yashaydigan joylarda ar o‘z ona tillarida ta’lim olishlari uchun tashkiliy va pedagogik shart-sharoitlar yaratish;
- ta’ilmning barcha darajalarida ta’lim oluvchilarning huquqiy, iqtisodiy, ekologik, va sanitariya-gigiena ta’ilmiy hamda tarbiyasini takomillashtirish. [1:60-61]

Uzluksiz ta’limning nazariy va metodologik asoslari hamda xalqaro tajriba tajribaviy o‘qitish, umrbod rivojlanish va tizimli tahlil tamoyillariga tayanadi. Ushbu yondashuvlar global ta’limning ilg‘or tajribalarini integratsiya qilish va moslashtirish uchun zarur bo‘lgan poydevorni yaratadi. Nazariy asoslar Jon Dyu(John Dewey)ning uzluksiz va ketma-ket tajriba haqidagi g‘oyalari, shuningdek umrbod ta’lim nazariyalariga tayanadi. Metodologik yondashuvlar esa taqqoslash tadqiqotlari, tizim tahlili va xalqaro modellarni jamiyat va kasbiy muhitning o‘zgaruvchan talablari bilan uyg‘unlashtirishni o‘z ichiga oladi.

Nazariy asoslar

Uzluksizlik va tajriba:

Jon Dyu(John Dewey)ning uzluksizlik nazariyasi har bir yangi tajribaning avvalgisiga tayanishini ta’kidlaydi. Bu esa inson hayoti davomida davom etuvchi, izchil va o‘zaro bog‘liq o‘rganish jarayonini shakllantiradi.

Uzluksiz ta’limning zarurligi zamonaviy davrning muhim xususiyatiga aylangan. Tezkor o‘zgarayotgan dunyo va mehnat bozori sharoitida bilim va ko‘nikmalarni doimiy ravishda yangilab borish talab etiladi.

Gumanizm:

Gumanistik ta’lim shaxsiy va kasbiy kompetensiyani rivojlantirishni ustuvor qo‘yadigan nazariy tamoyildir. Bu yondashuv ko‘pincha gumanistik va texnik ta’lim elementlarini uyg‘unlashtiradi.

Tizimli yondashuv:

Tizimlar nazariyasi va tizimli tahlil ta’lim jarayonini barcha komponentlari o‘zaro bog‘liq bo‘lgan, dinamik va yaxlit tizim sifatida tushunishga yordam beradi.

Metodologik asoslar

Taqqoslash tahlili:

Bu uslub turli davlatlarning ta’lim tizimlarini o‘rganish, muvaffaqiyatli modellarni aniqlash va moslashtirish orqali global ta’lim manzarasini tushunishga va mahalliy siyosatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Tizim tahlili:

Kvantitativ va sifat tahlillari, eksperimental usullar, shuningdek tahlil va sintez pedagogik jarayonni chuqur o‘rganish va uning samaradorligini oshirish uchun qo‘llanadi.

Dual tizim yondashuvi:

Ushbu yondashuv ta’lim va ishlab chiqarishni integratsiya qiluvchi amaliy model bo‘lib, haqiqiy ish muhiti orqali kasbiy ko‘nikma va munosabatlarni shakllantirishga yordam beradi.

Xalqaro tajribani integratsiya qilish:

Xalqaro tajribadagi ijobiy jihatlarni ongli ravishda o‘rganish va ularni mahalliy ta’lim tizimiga tatbiq etish muhim metod hisoblanadi. Masalan, o‘qituvchilarni ilg‘or malaka oshirish dasturlari orqali qo‘llab-quvvatlash.

Texnologik integratsiya:

Zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash metodologik zarurat bo‘lib, masofaviy ta’lim, onlayn platformalar va avtomatlashtirilgan jarayonlar o‘quv jarayonini yanada moslashuvchan va samarali qiladi.

Uzluksiz ta’lim konsepsiyasi zamonaviy jamiyatning barqaror rivojlanishini ta’minlovchi strategik omil sifatida tobora katta ahamiyat kasb etmoqda. Xalqaro tajriba tahlili shuni ko‘rsatadiki, muvaffaqiyatli ta’lim tizimlari innovatsion texnologiyalarni faol joriy etadi, ta’limning barcha bosqichlari o‘rtasida uzviylikni ta’minlaydi, zarur kompetensiyalarni shakllantirishga yo‘naltirilgan amaliy o‘quv dasturlarini ishlab chiqadi. Ta’lim transformatsiyasi jarayonlarida raqamli muhitni kengaytirish, ta’lim va mehnat bozori o‘rtasidagi aloqadorlikni kuchaytirish, pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini doimiy rivojlantirish muhim omillar sifatida e’tirof etiladi.

O‘zbekiston ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar ham uzluksiz ta’lim tamoyillarini hayotga tatbiq etish, ta’lim sifatini xalqaro standartlar darajasiga ko‘tarish va innovatsion rivojlanish yo‘lida muhim qadam bo‘lib xizmat qilmoqda. Kelgusida uzluksiz ta’lim tizimini yanada takomillashtirish, innovatsion ta’lim texnologiyalarini keng joriy etish, shaxsga yo‘naltirilgan individual o‘quv trayektoriyalarini yaratish va global ta’lim maydoniga integratsiyani kuchaytirish zarurdir.

Umuman olganda, uzluksiz ta’limning rivoji jamiyatning intellektual salohiyatini oshirish, iqtisodiy taraqqiyotga erishish va raqobatbardosh inson kapitalini shakllantirishda muhim strategik asos bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. R.Mavlonova, O.To'rayeva, K.Xoliqberdiyev "PEDAGOGIKA" darslik "O'qituvchi" nashriyot-matbaa ijodiy uyi Toshkent-2008

2. Словарь согласованных терминов и определений в области образования государств- участников Содружества Независимых Государств.М., 2004.

3. Багин В.В Дополнительно профессиональное образование в вузе: стратегии развития: монография. Чита: ЧИПКРО, 2005.